

alles doet ertoe.*

Bij PricewaterhouseCoopers is alles erop gericht om mensen, markten en werelden te verbinden. We delen onze kennis met elkaar en met onze cliënten, in de vaste overtuiging dat succes een kwestie is van goed samenspel en openhartige communicatie. Daarom vinden we het ook de gewoonste zaak van de wereld om zelf rekening en verantwoording af te leggen over de resultaten van ons werk. Ons jaarverslag 2003/2004 is zojuist gepubliceerd. U kunt een exemplaar aanvragen, per e-mail secretariaatm&c@nl.pwc.com of telefonisch (020) 568 49 00.

*connectedthinking™

PRICEWATERHOUSECOOPERS

Trends in Accountancy

brancheverkenning 2004-2005

EXPERIENCE OUR QUALITY

Qualified and professional.

Tadema & Van der Weert Translations specialise in translations for accountants and tax consultants, from and to the English and Dutch languages. With unerring instinct, we know what you and your clients expect, simply because we bring over two decades' worth of professional experience to our work. We keep close track of any developments in finance and economics; our state-of-the-art translations bear witness to this. We count among our clients big-name accounting and consulting firms, multinationals and law firms. So you'll be in good company. At Tadema & Van der Weert Translations, we know what matters to you: expertise, quality and flexibility. Just rely on us.

With Compliments.

Ondiep Zuidzijde 6 3551 BW Utrecht The Netherlands **T** +31 (0)30 2 456 049
F +31 (0)30 2 456 059 **E** mail@tw-vertalingen.com **I** www.tw-vertalingen.com

tadema & van der weert | vertalingen

Inhoud

Voorwoord 7

Trends in kwaliteit van de controle 9

Trends in reglementering,
toezicht en tuchtrecht 19

Trends in de markt 33

Trends in Human Resources 43

Trends in verslaggeving 49

Resultaten enquête onder
registeraccountants 57

Colofon 65

Voorwoord

De constatering dat we in een informatiemaatschappij leven is nauwelijks nog een understatement. Dagelijks stroomt onze mailbox vol en stapelen de documenten zich op ons bureau op. En hoewel accountants zijn opgeleid om grote hoeveelheden gegevens te verwerken en te beoordelen, kampen zij net als iedere andere beroepsgroep met een overvloed aan informatie.

In de wirwar van gegevens neemt de behoefte aan overzicht toe. Om die reden heeft het NIVRA gemeend het boekje *Trends in Accountancy* uit te brengen. De uitgave is bedoeld voor iedereen die geïnteresseerd is in het accountantsberoep.

Trends in Accountancy beschrijft de belangrijkste ontwikkelingen van het afgelopen jaar en zet de relevante cijfers op een rij. De voor u liggende publicatie bevat tevens de resultaten van de enquête over de 'Kwaliteit van de controle', die in het najaar 2004 onder de NIVRA-leden is verricht.

Ik wens u veel leesplezier!

Gert Smit

Algemeen directeur NIVRA

Trends in kwaliteit van de controle

1 Kwaliteitsbesef wordt internationaal steeds sterker

Institutionele hervormingen beginnen vruchten af te werpen

Hoe kan het publieke vertrouwen in de accountant worden herwonnen? Deze vraag houdt de laatste jaren velen binnen en buiten het vak bezig. Vrijwel iedereen is het erover eens dat het antwoord uiteindelijk ligt in het verhogen van de kwaliteit. Daarbij wordt nogal eens gesuggereerd dat het streven naar een hogere kwaliteit puur is ingegeven door de grote boekhoudaffaires van de categorie Enron, Worldcom, Ahold en Parmalat. Dat doet echter geen recht aan de werkelijkheid.

Kwaliteitsimpuls Azië-crisis

Natuurlijk hebben deze schandalen ervoor gezorgd dat veel accountants het woord kwaliteit weer met hoofdletters gingen schrijven. Maar de kwaliteitsimpuls begon feitelijk al tijdens de Azië-crisis van 1997. Toen hadden invloedrijke partijen als de Wereldbank en de OESO stevige kritiek op het functioneren van accountants. Deze hadden - zo vonden zij - een actievere rol moeten spelen en tijdig moeten waarschuwen voor de grote risico's. De accountantsbranche toonde zich destijds niet doof voor deze kritiek. De grote vijf accountantskantoren realiseerden zich dat het voortbestaan van de professie wel eens in gevaar zou kunnen komen als er geen fundamentele veranderingen zouden komen.

Zij verenigden zich in het Global Steering Committee en bestempelden het verbeteren van de kwaliteit tot de hoogste prioriteit.

Dit Global Steering Committee heeft in de jaren daarna onder meer forse druk uitgeoefend op de International Federation of Accountants (IFAC) om zich te hervormen. Het IFAC ontwikkelt standaarden op het gebied van audit, ethiek en educatie in het accountantsvak. Vroeger waren deze redelijk vrijblijvend en werden ze bedacht door mensen uit het vak, die vaak na hun pensionering bij een van de kantoren nog een klus mochten doen in een van de commissies van het IFAC. Inmiddels is de IFAC een zeer professionele organisatie geworden. Zo speelt kantoorpolitiek geen rol meer bij het toewijzen van functies, maar worden benoemingen gedaan op basis van bewezen kennis en competenties. Bovendien worden bij het ontwikkelen van standaarden ook mensen van buiten het vak betrokken, zoals toezichhouders en wetenschappers. En er is een Public Interest Oversight Board (PIOB) opgericht waarin partijen als de Wereldbank en afgevaardigden van de Europese Commissie zitting hebben. Er worden tegenwoordig bovendien niet alleen standaarden ontwikkeld voor individuele accountants: inmiddels heeft ook de eerste standaard voor kwaliteitszorg en organisatie van kantoren het licht gezien.

Beweging in accountancy

Die internationale institutionele hervormingen zijn uitermate belangrijk bij het verhogen van de kwaliteit. Het zorgt er onder meer voor dat standaarden op meer onafhankelijke wijze tot stand komen, en niet - zoals vroeger - door en voor het vak worden ontwikkeld. Dat is ook een nadrukkelijke eis van de Europese Commissie, die de laatste jaren - met name na de incidenten - voor veel beweging in de accountancy zorgt. Europees Commissaris Frits Bolkestein zei in juli 2004 op een conferentie in Maastricht nog dat hij bij zijn aanstelling niet had kunnen bevroeden dat hij zoveel tijd en energie in het dossier accountancy zou stoppen, en maakte

eens te meer weer duidelijk hoe belangrijk hij goede regelgeving voor accountants vindt.

De branche werkt daar graag aan mee. Eigenlijk zijn alle geïnterviewden voor deze publicatie het erover eens dat het kwaliteitsbesef op dit moment sterker leeft dan ooit tevoren. Zij verwachten dan ook dat er de komende jaren steeds meer zal worden geïnvesteerd in kwaliteit. En - onder het motto 'kwaliteit overleeft elke vorm van turbulentie' - zal dat er uiteindelijk toe leiden dat het publiek weer meer vertrouwen krijgt in de accountant. Dat is ook nodig, want dat vertrouwen heeft een deuk opgelopen: volgens een onderzoek van Heliview hebben 31 procent van de organisaties die een accountant inschakelen minder vertrouwen in deze na de boekhoudschandalen van de afgelopen jaren.

Hoofdpunten ISQC 1 (International Standard on Quality Control 1)

De voorgenomen invoering van de Richtlijn voor de kwaliteitsbeheersing 1 'Kwaliteitsbeheersing voor accountantsorganisaties die assurance- en daaraan verwante opdrachten uitvoeren' verdient bijzondere aandacht.

Dit is de eerste richtlijn, die niet primair voor de individuele beroepsbeoefenaar geldt, maar voor de accountantsorganisatie als geheel. De vertaalde IFAC-richtlijn reikt normen aan voor het kwaliteitsbeheersingssysteem van accountantsorganisaties. Belangrijke onderwerpen zijn onder andere: elementen van een kwaliteitsbeheersingssysteem, de verantwoordelijkheid van de leiding voor kwaliteit binnen de accountantsorganisatie, ethische normen en de uitvoering van de opdrachten.

2 Vaktechnische afdelingen krijgen meer gezag en aanzien

De dwingende blik van vaktechniek zal steeds belangrijker worden

“Kwaliteit is weer sexy geworden.”, zo stelt Peter Eimers, senior manager technical office van PricewaterhouseCoopers het. Hoogleraar Henk Langendijk verwoordt het anders:

“Een paar jaar geleden moest je goed stofzuigers kunnen verkopen om carrière te maken binnen een groot accountantskantoor. Nu ben je de held als je uitblinkt in vakkennis.” De citaten tekenen een kleine revolutie die op dit moment plaatsvindt binnen de grote en middelgrote kantoren.

Eind aan commercieel denken

Tot eind jaren negentig waren de afdelingen vaktechniek een ondergeschoven kindje op veel kantoren. Het commercieel denken voerde de bovenaan, en kreeg ook de ruimte omdat er naast de accountantscontrole tal van andere diensten werden verkocht: het concept van de adviessupermarkt. De steeds hogere druk om commercieel te scoren was er mede de oorzaak van dat er in die tijd soms te weinig aandacht was voor vaktechniek.

Het tij is gekeerd. Tegenwoordig gaat het niet meer vooral om commerciële talenten, maar kan een accountant veel status en prestige winnen door op bepaalde terreinen inhoudelijk de top te bereiken. Het aanzien van de afdeling vaktechniek neemt dan ook hand over hand toe. Evenals

de omvang: de afdelingen vaktechniek groeien de laatste jaren sterk. Het is echter moeilijk dit in vergelijkbare cijfers uit te drukken, omdat kantoren de afdelingen vaktechniek op verschillende manieren organiseren. De groei is nodig omdat de technische staf steeds meer en inhoudelijk complexere vragen krijgt te verwerken vanuit de praktijk. Ook de vaktechnische afdeling van het NIVRA voelt dat effect heel duidelijk.

De uitkomsten van de recente NIVRA-enquête onder haar leden spreken wat dat betreft ook boekdelen. Zo meent 73 procent van de geënquêteerden dat de afdeling vaktechniek de laatste jaren vaker wordt betrokken bij problemen die zich bij een controle voordoen. 77 Procent meent dat deze afdeling voldoende expertise heeft. Deze percentages zijn een duidelijke indicatie van het grote belang van de afdeling vaktechniek. Tegelijkertijd is het opvallend dat 7 procent van de ondervraagden nog nimmer advies heeft ingewonnen bij vaktechnische collega's.

Accountant als schriftgeleerde

Het groeiende beroep op de ondersteuning door vaktechniek heeft twee redenen: ten eerste wordt wet- en regelgeving voor accountants steeds complexer en vernieuwt deze zich voortdurend. Een accountant moet tegenwoordig bijna een schriftgeleerde zijn om alle voorschriften juist toe te passen. Neem als voorbeeld de nieuwe richtlijn voor fraude: alleen deze beslaat al meer dan honderd paragrafen. En bepaalde onderdelen van de International Financial Reporting Standards (IFRS) - bijvoorbeeld die over hedge accounting van financiële instrumenten - zijn alleen nog door echte specialisten te doorgronden. Er is onmiskenbaar een juridisering van het vak ontstaan, en dat leidt ertoe dat accountants zich voor bepaalde zaken wel moeten wenden tot hun vaktechnische collega's. De tweede reden heeft echter een vrijwillig karakter: accountants willen het ook. In gevallen van twijfel zijn ze meer geneigd om advies in te winnen dan vroeger. Ze hebben de laatste jaren gezien wat er fout kan gaan, en zijn zich dus bewuster geworden van de

risico's. Het risicodenken beperkt zich daarmee niet alleen tot de risicoanalyse bij de controle van de jaarrekening, maar gaat het gehele vakgebied en de organisatie daarvan omvatten.

Verplichte reviews

Het advies van de vaktechnische afdeling krijgt bovendien steeds meer gewicht. De enquête laat dat ook zien: 72 procent van de openbare accountants is het eens met de stelling dat de uitspraken van de afdeling vaktechniek bindend zijn voor de controlerend accountant. De interne richtlijnen van de kantoren worden strenger. Ze schrijven voor in welke gevallen een accountant in het veld contact moet zoeken met de afdeling vaktechniek, en bevatten strikte procedures over het verplicht opvolgen van de adviezen van deze afdeling. Bij bepaalde klanten kan alleen een verklaring worden afgegeven als ook een partner van vaktechniek het dossier aan een review heeft onderworpen.

Kantoren doen dat uit eigenbelang - ze willen affaires vermijden - en omdat wet- en regelgeving daar steeds meer om vragen. Een voorbeeld daarvan is de International Standard on Quality Control 1 die onlangs is uitgevaardigd door het IFAC en van kracht wordt per 15 juni 2005. Dit is de eerste IFAC-standaard die niet is gericht op het functioneren van individuele accountants, maar op de organisatie en kwaliteitszorg van het kantoor. De richtlijn bepaalt onder meer dat elk kantoor een afdeling vaktechniek moet hebben en geeft aanwijzingen over de omvang daarvan. Ook geeft de richtlijn voorschriften over hoe moet worden omgegaan met de vaktechnische adviezen, en wordt *opinion shopping* - adviezen inwinnen bij meerdere experts om een gunstig advies te verkrijgen - expliciet verboden. Dergelijke voorschriften vergen strakke procedures bij de kantoren.

Onafhankelijkheid

De verwachting is dat het gezag van vaktechniek zich de komende jaren verder zal ontwikkelen. Om hogere kwaliteit te waarborgen wordt de

individuele accountant in zijn dagelijks functioneren feitelijk meer en meer aan banden gelegd. De dwingende blik van vaktechniek zal steeds belangrijker worden. Ook op andere punten blijkt het streven naar kwaliteit nadrukkelijk. Zo zijn er de afgelopen jaren tal van maatregelen genomen om de onafhankelijke positie van een controlerend accountant beter te waarborgen. Uit de enquête blijkt dat tachtig procent van alle geënquêteerden vindt dat er binnen de organisatie voldoende aandacht is voor de onafhankelijkheid van de beroepsbeoefening. Ook het reviewen van dossiers wordt gezien als een belangrijk kwaliteitselement. De geënquêteerden zijn ook daarover positief: 75 procent meent dat de reviews van het College Toetsing Kwaliteit (CTK) een positieve invloed hebben op de controle. Voor de interne reviews door kantoorgenoten ligt dat percentage nog hoger, namelijk op 87 procent.

Gesloten bolwerk

Tot nu toe hebben kantoren nog maar beperkt extern gecommuniceerd over deze kwaliteitsrevolutie. Kantoren communiceren naar buiten toe dat kwaliteit bij hen zeer hoog in het vaandel staat. Maar hoe ze die kwaliteit organiseren is niet altijd even duidelijk. Goed communiceren is wel hard nodig om het publieke vertrouwen te herwinnen. Er moet worden gecommuniceerd over de positie van vaktechniek, over de rol die kwaliteit speelt bij de beloning en beoordeling van mensen, en over de nieuwe checks & balances die er zijn om fouten te voorkomen. Of, hoe en wanneer dat zal gebeuren is echter de vraag. De branche is van oudsher een gesloten bolwerk, en blinkt nog steeds niet uit in transparantie. Roger Dassen, vakdirecteur accountancy bij Deloitte: "Als er onverhoopt weer een incident plaatsvindt, is het essentieel dat de branche duidelijk kan maken dat er geen sprake is van een systeemfout, maar van een incident. Daartoe is communicatie nodig: ik verwacht dan ook dat kantoren de komende jaren op hun website meer inzicht in de werking van hun organisatie zullen laten zien. Dat is hard nodig, want dat roepen we al jaren."

3 Goede risico-analyse kan in de verdrukking komen

Er dreigt een spanningsveld tussen omvangrijke regelgeving en gezond verstand

Als accountants tijdens hun controles consequent en met verstand van zaken een risicoanalyse op hun controlecliënt uitvoeren, zijn debacles van de omvang van Enron en Parmalat dan voortaan uit den boze? Niemand in het vak durft de stelling aan dat affaires volledig zijn te vermijden door een goede accountantscontrole. Een accountantsverklaring zal immers nooit een verzekeringspolis worden.

Toch denken velen dat er bij een aantal incidenten structureel iets heeft geschort aan de kennis die de accountant had van de specifieke risico's van zijn klant. John Kellas, voorzitter van de International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) bijvoorbeeld: "Bij een aantal incidenten waren de fouten dermate omvangrijk dat het haast niet anders kon dan dat de accountant onvoldoende inzicht had in de klant en zijn specifieke omgeving." Met andere woorden: de risicoanalyse was van onvoldoende niveau. Overigens moet in dit verband worden opgemerkt dat verreweg de meeste boekhoudaffaires niet voortkomen uit auditing-issues, maar uit accounting-issues. Juist de interpretatie van cijfers in combinatie met complexe organisatiestructuren en ingewikkelde verslaggevingsregels is de bron van de meeste incidenten.

Risicoanalyse meer dan dossierstuk

Risicoanalyse is het startpunt van elke accountantscontrole. Accountants brengen elk jaar voorafgaand aan de accountantscontrole in kaart welke risico's er bestaan. Ze moeten zich afvragen wat er fout kan gaan, door zich te verdiepen in de activiteiten van de klant, de specifieke eigenschappen van diens branche, de omgevingsfactoren en het interne beheersingssysteem van de klant. Elke accountant weet dat en doet het ook. Het probleem is echter volgens sommigen dat de consequenties van die risicoanalyse niet worden vertaald naar controlemaatregelen. Hans Verkruijsse, partner vaktechniek bij Ernst & Young: "De patronen in de werkprogramma's veranderen niet, en dat is gek, want de wereld verandert voortdurend." De risicoanalyse is nog teveel een dossierstuk dat geen effect heeft op de controle en op die wijze al gauw een papieren tijger wordt. Terwijl het hier gaat om het hart van de controle.

Bijstellen risicoanalyse tijdens controle

In dit verband zijn de uitkomsten van de enquête onder de leden zeer relevant. Het beeld dat hieruit naar voren komt is dat de beroepsgroep zelf meent dat de conclusies van de risicoanalyse voldoende worden verweven in de controleaanpak. Slechts acht procent van alle accountants - dus ook diegenen die niet werkzaam zijn als openbaar accountant - is het daar niet mee eens. Wel is het opvallend dat 22 procent meent dat de controleaanpak onvoldoende wordt bijgesteld als zich nieuwe feiten of omstandigheden voordoen. Overigens zijn accountants die werkzaam zijn als financieel manager op dit punt kritischer: 38 procent van hen vindt dat de controleaanpak onvoldoende wordt bijgesteld als zich nieuwe feiten of omstandigheden voordoen.

Kennisniveau accountant

Er is ook kritiek op de automatiseringskennis van de accountant. In het bedrijfsleven rukt moderne informatietechnologie nog steeds snel op, en dat zorgt ervoor dat processen en bijbehorende risico's veranderen. Voor een goede

risicoanalyse is specialistische kennis nodig van deze specifieke risico's. Accountants hebben volgens critici te weinig kennis om deze risico's goed te doorgronden en gerichte controlemaatregelen ervoor te nemen. "Als je niet weet naar welke risico's je op zoek bent, zul je ze ook niet vinden", zo merkte Hans Verkruijsse in dit verband op. Ook hier bieden de resultaten van de enquête nader houvast. Gevraagd is onder meer of accountants voldoende kennis hebben om een controleopdracht adequaat uit te voeren.

Twaalf procent van de ondervraagden meent dat er onvoldoende kennis is van de opdrachtgever en diens omgeving. Dit cijfer ligt echter anders bij accountants die werkzaam zijn in een financiële functie: 24 procent meent dat de accountant onvoldoende kennis heeft op dit punt. Een identiek verschil is te zien bij de vraag naar de kennis van ICT. 21 Procent van de openbaar accountants vindt dat het kennisniveau hier onvoldoende is, terwijl maar liefst 38 procent van de financieel managers die mening is toegedaan.

Hoe het ook zij, accountants moeten risicoanalyse een centrale plaats geven in de controle-aanpak. Internationaal wordt ook onderkend dat accountants meer moeten doen aan risicoanalyse. Daarom worden de nieuwe controlerichtlijnen van de IAASB nadrukkelijk aangescherpt op het onderdeel *understanding the business*. Peter Eimers: "Vroeger keek een accountant vooral naar de business van zijn klant omdat hij er mogelijkheden voor aanvullende dienstverlening kon vinden. Nu moet het omdat het nodig is voor een goede risicoanalyse voor de controle."

Stortvloed regelgeving

Toch is het de vraag of deze risicoanalyse de komende jaren zal verbeteren. Dat heeft te maken met een stortvloed aan nieuwe wet- en regelgeving die op de accountant afkomt. Een kleine greep uit het assortiment: IFRS, Sarbanes-Oxley, code Tabaksblat, nieuwe gedrags- en beroepsregels, nieuwe International Standards

on Auditing (ISA), en daarnaast nog allerlei branchespecifieke voorschriften zoals Basel II voor financiële instellingen. Deze regels hebben allemaal tot doel ervoor te zorgen dat de kwaliteit omhoog gaat. De regels hebben echter de neiging om langer en gedetailleerder te worden. Dat is begrijpelijk, want de wereld wordt nu eenmaal complexer.

Het effect van die regels kan echter ook zijn dat de accountant zich teveel verliest in het naleven van alle wetten en regels, en dat daardoor de kern van zijn vak - risicoanalyse met verstand van zaken - in de verdrukking komt. Dat regels de overhand krijgen boven het ambacht controleren. Of dat gebeurt is moeilijk te voorspellen. Peter Eimers heeft er geen angst voor: "Het vak blijft een constant proces van afwegen, ook met alle regelgeving er omheen. Alle regels hebben een functie." Hans Verkruijsse: "Als het *professional scepticism* maar terugkomt in de beroepsgroep. Anders valt het hele zorgvuldig opgebouwde kwaliteitsbouwwerk weer in elkaar. Die sceptische houding komt voor negentig procent tot stand door de *tone at the top* die op kantoren heerst."

Stimuleren

Over dat laatste is het merendeel van de geënquêteerde openbaar accountants zeer positief. Maar liefst 82 procent meent dat het management beschikt over de juiste competenties om de kwaliteit van de controle te stimuleren en zestig procent meent dat de kwaliteit van de controle wordt gestimuleerd door het personeelbeoordelingssysteem. Dat ligt echter heel anders bij het beloningssysteem: veertig procent meent dat de kwaliteit van de controle niet wordt gestimuleerd door het beloningssysteem van zijn/haar kantoor. Het is opmerkelijk dat er een verschil zit tussen de grote kantoren en de rest. Bij kantoren met meer dan honderd registeraccountants meent 44 procent dat de kwaliteit wordt gestimuleerd door het beloningssysteem, terwijl dat bij kantoren met twintig-honderd RA's ligt op 22 procent.

4 Fraude blijft belangrijk aandachtspunt voor accountants

Frauderisico dreigt door bedrijven zelf te worden onderschat

Bij affaires waarbij fraude in het spel is, staat de accountant meestal direct in de publieke schijnwerpers. Dat bleek bijvoorbeeld nadrukkelijk tijdens de parlementaire enquête bouwnijverheid. Het maatschappelijk verkeer verwacht veel van een accountant op het gebied van fraudeontdekking, en die verwachtingen zijn niet altijd realistisch. Een accountant is immers geen specifieke fraudespeurhond.

Perceptie is werkelijkheid

Niettemin beseft de branche dat die publieke perceptie een werkelijkheid is waar zij rekening mee moet houden. Daarom stellen accountants en regelgevers alles in het werk om zoveel mogelijk aan die verwachtingen te voldoen. De beroepsorganisaties hebben maatregelen genomen om de effectiviteit van de Verordening op de fraudemelding te verbeteren. De maatregelen moeten leiden tot een striktere naleving en mogelijk ook tot aanpassing van de huidige voorschriften.

Bovendien zijn ook de ISA's, die de komende jaren in heel Europa worden ingevoerd, scherper geformuleerd waar het gaat over de rol die een accountant heeft bij de preventie en ontdekking van fraude. Hoefde een accountant vroeger alleen maar specifieke controlemaatregelen te nemen

als hij signalen van fraude opmerkte, nu moet hij ook maatregelen nemen als hij alleen maar bepaalde frauderisico's signaleert.

Onderzoek

Onafhankelijk onderzoek, uitgevoerd door het researchinstituut MARC van de Universiteit Maastricht, laat overigens wel zien dat de accountant een belangrijke rol heeft bij zowel het constateren als het ongedaan maken van fraude in door hen gecontroleerde organisaties. Van de ontdekte externe fraudes werd 74 procent ontdekt door de accountant, 17 procent door de organisatie zelf en tien procent door anderen (bijvoorbeeld de FIOD). Voor interne fraudes liggen deze cijfers op respectievelijk veertig, zestig en nul procent.

In 94 procent van de gevallen voldeed de ondernemingsleiding - conform de verordening - aan het verzoek van de accountant maatregelen te treffen om de gevolgen van fraude ongedaan te maken of herhaling te voorkomen. In de overige zes procent bleven de vereiste maatregelen echter achterwege. De onderzoekers constateren dat er bij de helft hiervan sprake was van materiële fraude, waarvan ten onrechte geen melding is gedaan bij het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD). Wel werd in sommige gevallen de opdracht door de accountant teruggegeven.

Fraude bij de burens

Overigens is het opvallend dat het Nederlandse bedrijfsleven denkt dat er het komende jaar nog fraude met de jaarrekening zal opduiken. Uit een recent onderzoek van KPMG blijkt wat dat betreft een bijna klassieke tegenstrijdigheid: van de ondervraagde controllers, bestuurssecretarissen en juridische directeuren is driekwart ervan overtuigd dat de eigen jaarrekening brandschoon is. Tegelijkertijd verwacht zestig procent van hen dat er nog wel een jaarrekeningfraude zal opduiken. Bij de buurman.

Cijfers over fraude

Meest voorkomende fraude

Diefstal	22%
Vervalsen van facturen	15%
Privé uitgaven ten laste van de huishouding	7%
Belastingfraude	7%

Interne versus externe fraude

Interne	71%
Externe	29%

Werknemers- of directiefraude

Werknemersfraude	59%
Directiefraude	41%

Betrokken functionarissen

Voorzitter RvB, CEO, Algemeen directeur	28%
Financieel bestuurder of -directeur, CFO	16%
Ander hoger management	19%
Middenmanagement	21%
Anderen dan management	16%

Bron: onderzoek MARC naar de naleving van de Verordening op de fraudemelding.

Trends in reglementering, toezicht en tuchtrecht

1 Europa staat aan de vooravond van harmonisatie accountantscontrole

Implementatie internationale controlestandaarden in 2007

Dat Europa nieuwe verslaggevingsstandaarden krijgt met ingang van 2005 (IFRS) is bij een breed publiek welbekend. De harmonisatie op een ander front - dat van de accountantscontrole - voltrekt zich in vergelijking met IFRS echter in relatieve stilte. Toch is deze harmonisatie minstens even belangrijk om het publieke vertrouwen in accountants en jaarrekeningen terug te winnen. Het zou dan ook een flinke doorbraak zijn als alle accountants in de EU straks volgens dezelfde standaarden - de International Standards on Auditing - hun wettelijke controle uitvoeren.

Toepassing ISA's in hele EU

Een belangrijke rol ligt bij de IAASB, die onder de vleugels van de IFAC verantwoordelijk is voor het formuleren van standaarden op het gebied van controle en kwaliteit. Voorzitter John Kellas, zei er in 'de Accountant' van september 2004 het volgende over: "Europa is straks het grootste economische blok dat de ISA's toepast. Dat is ongelooflijk belangrijk voor de convergentie en de harmonisering. Bovendien heeft het harmoniseren van verslaggevingsregels pas echt zin als ook de accountantscontrole wordt geharmoniseerd."

Hervorming IAASB

De Europese Commissie hecht grote waarde aan het harmoniseren van controlestandaarden maar stelt wel als eis dat deze standaarden dan op de juiste manier tot stand moeten komen. Daarom is de IAASB de afgelopen jaren stevig hervormd. De IAASB heeft nu bijvoorbeeld ook leden van buiten de beroepsgroep. Verder zijn alle vergaderingen van de board tegenwoordig publiek toegankelijk, en er is een *monitoring group* in het leven geroepen van regelgevers die toezicht houden op de board. Ook komt er een Public Interest Oversight Board (PIOB) waarin partijen als de Wereldbank, International Organization of Securities Commission (IOSCO) en de Europese Commissie zitting krijgen.

Verantwoordelijk Europees Commissaris Frits Bolkestein hecht groot belang aan de Europese invoering van de ISA's, maar ziet er dus ook streng op toe dat de richtlijnen op de juiste manier tot stand komen en internationaal een coherent geheel vormen. Tijdens een congres in Maastricht vatte hij het als volgt samen: "Accountantscontrole mag geen black box zijn, maar nieuwe richtlijnen mogen ook niet zorgen dat accountantscontrole een box of pandora wordt."

Lokale plussen en minnen

Als de invoering eenmaal een feit is, zullen alle controleplichtige bedrijven (naar schatting twee miljoen) in lidstaten van de Europese Unie volgens dezelfde standaarden worden gecontroleerd. Zover is het nu nog niet: de standaarden zullen worden meegenomen in de herziening van de Achtste Richtlijn, waar de Europese Commissie nu druk doende mee is. Nadat deze Europese richtlijn van kracht is geworden - naar verwachting in 2005 - hebben de lidstaten anderhalf jaar de tijd om deze te vertalen in nationale wetgeving, dus effectief kunnen de ISA's in 2007 van kracht worden. De individuele lidstaten kunnen aan die standaarden wel plussen toevoegen, maar geen minnen. John Kellas hoopt dat er weinig plussen zullen komen, want dat maakt het

samenwerken in internationale teams van accountants weer moeilijker en inefficiënter. “Bovendien zou het hoofddoel van de operatie - harmonisatie - dan uit het oog worden verloren.”

De internationale harmonisatie wordt binnen het vak zeer welkom geheten. Roger Dassen: “Door een kantoor in bijvoorbeeld Ghana of Letland onder dezelfde naam te laten opereren als in Nederland, pretenderen we dat we overal ter wereld de dienstverlening hebben geüniformeerd. Dat kunnen we op dit moment echter niet waarmaken. Daar is de komende jaren nog een wereld te winnen. De Europese invoering van de ISA's is een belangrijke stap voorwaarts.”

Overigens zijn die standaarden ook op dit moment bepaald niet vrijblijvend. Voor Nederland geldt dat deze standaarden via de Richtlijnen voor de Accountantscontrole hun weg naar de beroepsgroep vinden. Implementatie in de Nederlandse regelgeving vindt plaats op basis van de IFAC deadlines. In het algemeen ver voor 2007, de invoeringsdatum van de Achtste Richtlijn. Peter Eimers: “Binnen PricewaterhouseCoopers passen we onze interne richtlijnen zelfs vaak aan voordat een ISA definitief is. En ook andere kantoren doen dat.” De nationale beroepsorganisaties van accountants moeten sinds kort een zogenaamd *Statement on Membership Obligations* bij de IFAC ondertekenen. Daarmee verplichten zij zich in te spannen om de standaarden in hun land te implementeren, en om toezicht te houden op de toepassing.

Belangrijke wijzigingen in controlestandaarden

Het NIVRA verwacht eind 2004 de volgende nieuwe Richtlijnen voor de Accountantscontrole in te kunnen voeren. Deze richtlijnen zijn ISA-standaarden die zijn vertaald voor de Nederlandse praktijk.

315: 'Kennis van de huishouding en haar omgeving en het inschatten van het risico van afwijkingen van materieel belang'

330: 'De werkzaamheden van de accountant naar aanleiding van gemaakte risico-inschattingen'

545: 'De controle van de waardering op en de informatie over reële waarde'

Voorts verschijnen dan waarschijnlijk ook de Assurance-richtlijnen.

3000: 'Assurance-opdrachten anders dan Controle- of Beoordelingsopdrachten'

3010: 'Het samenwerken van accountants met materiedeskundigen uit andere disciplines bij niet-financiële assurance-opdrachten'

3410: 'Assurance-opdrachten ten aanzien van maatschappelijke verslagen'

Richtlijn 3000 is een vertaalde standaard, de richtlijnen 3010 en 3410 zijn puur Nederlandse initiatieven.

Verder zal een aantal richtlijnen die nu reeds in de RAC-bundel zijn opgenomen worden herzien.

Vooraf de herziening van RAC 240 (de zogenaamde frauderichtlijn) verdient hierbij de aandacht.

Andere herzieningen betreffen de Richtlijnen 200 'Doel en algemene uitgangspunten van de controle van een jaarrekening', 220 'Kwaliteitsbeheersing voor controle van historische financiële informatie' en 500 'Controle-informatie'.

Tenslotte zijn ook op wat langere termijn nieuwe richtlijnen te verwachten.

Het gaat hierbij om het beoordelen van tussentijdse financiële informatie, alsmede herzieningen van de Richtlijnen 600 'Gebruikmaken van de werkzaamheden van andere accountants' en 700 'De accountantsverklaring bij een jaarrekening'.

2 Gedragsnormen accountants worden duidelijker en principiëler

Nieuwe Code of Ethics vervangt GBR

De maatschappij verwacht van het bedrijfsleven steeds meer op het gebied van integriteit en transparantie. De code Tabaksblad is een direct gevolg van deze wens. Hoewel begrippen als transparantie en integriteit inmiddels nogal platte clichés zijn, zijn ze ook voor accountants van het grootste belang. Het publiek verwacht van een accountant dat deze duidelijk maakt volgens welke normen hij te werk gaat.

Op dit moment liggen deze normen vast in de Gedrags- en beroepsregels registeraccountants - kortweg GBR. Er wordt op dit moment echter gewerkt aan modernisering van deze GBR door het opstellen van een *Code of Ethics*. Deze code zal internationaal aansluiten op de Code of Ethics die door de IFAC is opgesteld. Het verdwijnen van de GBR en het in de plaats daarvan komen van een code heeft naar verwachting een aantal effecten.

Put dempen

De huidige GBR kent tal van geboden en verboden. De nieuwe Code of Ethics zal juist uitgaan van principes. Typerend aan het opstellen van geboden en verboden is dat de put vaak wordt gedempt als het kalf verdrongen is. Een op principes gebaseerde aanpak kent dat nadeel niet. Elke situatie moet dan aan bepaalde basisnor-

men worden getoetst, en er wordt geen grensverkennend gedrag uitgelokt. Accountants krijgen meer houvast in hun optreden en dat zal rust brengen: als er een incident is, is immers duidelijk vast te stellen of de accountant binnen zijn principes heeft gehandeld. Het valt te verwachten dat de principes van de Code of Ethics - integriteit, objectiviteit, vakbekwaamheid en zorgvuldigheid, geheimhouding en professionele opstelling - helderder dan voorheen duidelijk kunnen maken aan het publiek waar de accountant voor staat.

Geheimhouding voor alle accountants

De genoemde basisprincipes zullen gelden voor alle accountants, ongeacht hun functie in de maatschappij. De uitwerking is voor de verschillende groepen verschillend. Een duidelijk verschil met de huidige GBR is dat *accountants in business* - werkzaam in het bedrijfsleven in een financiële functie, als intern accountant of als overheidsaccountant - met nieuwe normen te maken krijgen. Nu is artikel 5 - 'eer van de stand' - van de GBR de belangrijkste bepaling voor de volledige groep accountants. In de nieuwe Code of Ethics zullen ook bepalingen ten aanzien van bijvoorbeeld geheimhouding worden opgenomen voor accountants in business. Door 'strenger' te zijn voor accountants in business worden zij gesteund in hun beroepsuitoefening.

De normen van de Code of Ethics worden vooral opgehangen aan de aard van de dienstverlening, terwijl de GBR op dit moment vooral is toegeschreven naar de kwalificatie 'openbaar accountant'. Hierdoor kunnen de onafhankelijkheidsvoorschriften - die nu alleen gelden voor wettelijke controles - specifiek naar de behoeften van het maatschappelijk verkeer worden vertaald. Bovendien zijn de bepalingen van de Code of Ethics meer gericht op de processen van de accountant dan op de output van diens werk. Niet de verklaring staat centraal, maar vooral de opdracht met al zijn facetten - van opdrachtaanvaarding tot aan rapportering.

Beginnelsen van de Code of Ethics

De Code of Ethics van de IFAC beschrijft standaarden en principes voor het functioneren van accountants. Daarmee is het een handreiking aan de IFAC leden - de nationale beroepsorganisaties - waar zij hun eigen ethische/gedragsregels voor accountants op kunnen baseren. Het NIVRA heeft zich gecommiteerd om de Code of Ethics van de IFAC te implementeren in de Gedrags- en beroepsregels (GBR) die momenteel in samenwerking met de NOvAA worden herzien. Het is de bedoeling om de herziene beroepsreglementering in te voeren op het tijdstip van invoering van de WTA, medio 2005.

De Code of Ethics benoemt de volgende vijf beginselen:

1. Integriteit (duidelijk en eerlijk zijn in alle beroepsmatige en zakelijke relaties).
2. Objectiviteit (geen beïnvloeding door vooroordelen, belangenverstrengeling of bovenmatige invloed van anderen bij de professionele en zakelijke oordeelsvorming, onafhankelijkheid).
3. Deskundigheid en zorgvuldigheid (op peil houden van vak kennis door middel van actuele ontwikkelingen in de praktijk, de wetgeving en de vaktechniek).
4. Geheimhouding (het betrachten van geheimhouding ten aanzien van informatie die voortvloeit uit beroepsmatige en zakelijke relaties).
5. Professioneel gedrag (het naleven van de relevante wet- en regelgeving en zich onthouden van handelingen die het beroep in diskrediet brengen).

De Code of Ethics is ingedeeld in drie hoofdstukken, te weten:

1. Bepalingen die voor alle leden gelden (*professional accountants*).
 2. Bepalingen die van toepassing zijn op de openbaar accountants (*accountants in public practice*).
 3. Bepalingen voor niet-openbaar accountants (*professional accountants in business*).
- Het is de bedoeling bij de implementatie in Nederland ook specifiek aandacht te besteden aan gedragsregels voor overheids- en interne accountants.

De huidige GBR richt zich zowel op gedrags- als beroepsregels. Aangezien de Code of Ethics is gebaseerd op beginselen, die uitmonden in gedragsregels, zullen die gedeelten van de huidige GBR die zich richten op beroepsregels niet meer in de nieuwe GBR maar elders in de regelgeving worden opgenomen.

3 **WTA leidt tot meer documentatie dan controlewerk**

‘Show me’ als uitgangspunt van toezicht

Het Ministerie van Financiën heeft de laatste jaren het dossier van de accountantswetgeving voortvarend ter hand genomen. Dit resulteert erin dat halverwege volgend jaar de nieuwe Wet toezicht accountantsorganisaties (WTA) het licht zal zien. Deze wet ziet toe op het terrein van wettelijke controle. Een belangrijk en veel-besproken element in deze wet: de Autoriteit Financiële Markten (AFM) zal toezicht gaan uitoefenen op de branche.

Dát extern toezicht nodig is, daar is binnen en buiten de branche vrijwel iedereen het over eens. Vreemde ogen kunnen immers beter kwaliteit afdwingen dan het bestaande toezicht vanuit de eigen beroepsgroep. Over de vraag hoe dat toezicht eruit moet zien is de afgelopen tijd verwoed gediscussieerd.

Nieuwe rol AFM

Hoewel de invulling op punten nog onzeker is, is wel duidelijk dat de WTA - in aanvulling op de bestaande accountantswetgeving - regelt dat accountantsorganisaties een vergunning moeten aanvragen bij de AFM om bepaalde wettelijke controles te mogen uitvoeren. De AFM zal daarop vervolgens toezien. Dat toezicht zal overigens voor een deel weer worden uitbesteed aan het

CTK, dat ook nu een jaarlijkse kwaliteitstoetsing uitvoert. Niemand is gebaat bij het stapelen van toezichtstaken, en dus zal er een samenwerking ontstaan tussen AFM en CTK. Daardoor kan efficiency worden bereikt en wordt de kennis van het CTK goed benut. Hoe het toezicht en de samenwerking er precies zal gaan uitzien, is nog niet duidelijk. Het CTK zal in verzelfstandigde vorm blijven bestaan. Roger Dassen: “Toezichhouders, regelgevende instanties en accountants hebben hetzelfde belang bij een goede accountantscontrole. Samenwerking ligt dus voor de hand, maar ze zijn elkaar nu vooral nog aan het aftasten.”

Het valt te verwachten dat de AFM zich in haar toezicht vooral zal richten op de controles van grote beursgenoteerde ondernemingen en daar eigen waarnemingen zal doen. Het valt ook te verwachten dat er meer transparantie komt in resultaten van de toetsingen. Paul Koster - bestuurslid van de AFM - heeft meerdere malen benadrukt hoe belangrijk hij het vindt dat de luiken opengaan. In het NRC-Handelsblad van 8 oktober 2003: “Ik ben er voorstander van om dat soort maatregelen publiek te maken. Dat is weliswaar fataal voor zo’n accountant, maar ons toezicht wordt geen ‘wassen-neus-toezicht’.”

Strengere waakhond

Het externe toezicht zal effect hebben op de controledossiers. De AFM profileert zich tot nu toe als een strenge waakhond en zal echt de dossiers ingaan. Paul Koster in ‘de Accountant’ van mei 2004: “We kunnen alle dossiers inzien en accountants interviewen. Accountants zijn verplicht om mee te werken. (...) Kantoren die de WTA overtreden, kunnen een boete krijgen van maximaal 900.000 euro. Ik vind dat aan de lage kant.” Toezichhouders zullen waarschijnlijk de redenering volgen dat ‘iets wat niet is gedocumenteerd, ook niet is gecontroleerd’: ook al heeft een accountant bepaalde werkzaamheden wel verricht of bepaalde vaktechnische afwegingen gemaakt, als hij er geen aantekening in het

TOEZICHT OP ACCOUNTANTSORGANISATIES

WAT BETEKENT DIT VOOR U EN UW ORGANISATIE?

AUTORITEIT FINANCIËLE MARKTEN

De Autoriteit Financiële Markten (AFM) is de beoogd toezichthouder op de naleving van de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) die naar verwachting in de loop van 2005 in werking zal treden. De invoering van de Wta brengt veranderingen met zich mee.

Eén van deze veranderingen betreft de vergunningsplicht voor accountantsorganisaties voor wettelijke controles. Geen vergunning betekent dan geen wettelijke controles meer mogen verrichten. De AFM zal als onafhankelijk toezichthouder toezien op de naleving van deze en andere eisen die de Wta aan accountantsorganisaties en de bij haar werkzame accountants stelt. Dit alles met het doel om het vertrouwen in de functie van de accountant te herstellen.

Als beoogd toezichthouder stellen wij ons graag aan u voor op onze website www.afm.nl. Op onze website treft u tevens informatie aan over hoe u zich kunt voorbereiden op de invoering van de Wta.

U vindt daar onder meer antwoorden op vragen als:

- Wat is de huidige stand van zaken betreffende de invoering van de Wta?
- Welke eisen stelt de Wta aan accountantsorganisaties en accountants?
- Hoe wordt het toezicht vormgegeven?
- Wanneer en hoe kan een vergunning worden aangevraagd?

Voor meer informatie over de AFM kunt u ook bellen met de Toezichtlijn: 0900 - 5400 540 (€ 0,35 per gesprek).

**Autoriteit
Financiële Markten**

dossier van maakt, zal de toezichthouder er niets van willen weten.

Stereotiepe beeld

‘Niet gedocumenteerd is niet gecontroleerd.’ Dat wordt de komende jaren een belangrijk motto voor accountants. Zij zullen op dat punt steeds meer druk ervaren. Overigens komt dat niet alleen voort uit het toezicht door de AFM. Ook de eerste standaard over kwaliteit van kantoren van de IFAC - de ISQC 1 - is doorspekt met voorschriften over het documenteren van werkzaamheden. Hans Verkruijse: “Het oude stereotiepe beeld van de sigarenrokende accountant die de klant op zijn duimpje kent, achter zijn bureau de zaak overziet en op basis van zijn persoonlijke inzichten een oordeel velst behoort dus voorgoed tot het verleden. In de plaats daarvan is een controleproces gekomen dat zodanig is gedocumenteerd dat een ervaren accountant zonder kennis van de desbetreffende klant op basis van de vastleggingen in het dossier tot dezelfde conclusies zou komen.”

Sommige critici menen dat de effectiviteit van de controle zal lijden onder deze voortgaande juridisering van het vak. De aandacht zou teveel uitgaan naar het voldoen aan regels en wetten. De meerderheid van de accountants zelf is daar ook bang voor. Uit de enquête blijkt dat maar liefst zeventig procent denkt dat de effectiviteit te lijden heeft onder de juridisering. Overigens meent ook 31 procent dat accountants meer controles op de feitelijke gegevens - de gegevensgerichte controles - moeten uitvoeren.

4 Er komen meer mogelijkheden voor sancties

Zowel individu als kantoor kan straks worden gestraft

De Ministeries van Financiën en Justitie - en ook de publieke opinie - vinden dat de tuchtrechtspraak over accountants op meer onafhankelijke wijze tot stand moet komen. Op dit moment is de tuchtrechtspraak nog in handen van twee tuchtraden die onafhankelijk van de beroepsorganisaties opereren. Deze tuchtraden - in Den Haag en Amsterdam en samengesteld uit mensen van binnen en buiten het vak - kunnen aan individuele accountants maatregelen opleggen. De zwaarste sanctie is doorhaling in het accountantsregister.

Trias politica

In het voorstel voor de Wet tuchtrechtspraak accountants wordt geopperd om een Accountantskamer te starten als onderdeel van de rechtspraak in Nederland. Op deze wijze is de onafhankelijkheid beter gewaarborgd. Het NIVRA is tevreden over dit voorstel dat past bij de *trias politica* die zij voorstaat. En ook de kantoren zijn voorstander van de vorming van een Accountantskamer.

Het voorstel is op moment van schrijven - oktober 2004 - nog onderwerp van discussie. Met name over de werkingssfeer is nog veel onduidelijk. In het conceptvoorstel zou er voor bepaalde

werkzaamheden een klachtencommissie naast de Accountantskamer moeten komen die door de beroepsorganisaties wordt georganiseerd. Dat wordt binnen de branche gezien als niet eenduidig en inefficiënt.

De details van hoe het tuchtrecht er uit zal zien, zijn dus nog niet duidelijk. De rode draad is dat echter wel: het regime wordt met name voor controleopdrachten zwaarder en duidelijker geschoeid op onafhankelijke leest. Dat is naar buiten toe een belangrijk signaal, en kan bijdragen aan het herstel van vertrouwen in accountants.

Sancties

Bovendien bestaan er straks niet alleen sanctiemogelijkheden tegen individuele accountants, maar ook tegen kantoren. Naast de tuchtrechtelijke sancties aan personen zijn er immers straks ook sancties mogelijk vanuit de toezichthouders op het vak. De AFM krijgt de mogelijkheid om boetes en dwangsommen aan kantoren op te leggen tot maximaal 900.000 euro, vergunningen in te trekken en misstanden te publiceren. Ook het CTK - dat nu geen sancties kan opleggen - kan straks in zelfstandige vorm bepaalde sancties opleggen aan kantoren.

Overzicht uitspraken tuchtrecht

	2003	2002	2001
Aantal nieuwe zaken	83	104	102
Aantal uitspraken	82	74	52
<i>Beslissingen:</i>			
- ongegrond	39	49	25
- waarschuwing	18	14	7
- berisping	13	10	4
- doorhaling	2	-	1
- geen maatregel	4	5	7
- aangehouden	3		
- niet ontvankelijk	4	10	2
- tijdelijke schorsing	1	2	1

Opmerking:

- Cijfers zijn gezamenlijke aantallen van de Raden van Tucht Amsterdam en Den Haag.
- Cijfers 2003 betreffen het kalenderjaar. In de jaren daarvoor loopt het jaar van 1 september tot en met 31 augustus.
- De optelsom van het aantal beslissingen komt niet overeen met het aantal uitspraken: de raad oordeelt soms over een klacht tegen meerdere registeraccountants, en dan bevat een uitspraak meerdere beslissingen.

wij zien

bedrijven weer opbloeien.

Wat is uw visie? Wat heeft u nodig om die visie tot werkelijkheid te maken? Dat soort vragen inspireert ons om software te maken waarmee mensen bedrijven nieuw leven inblazen en met visie kunnen leiden. www.microsoft.nl/potential

© 2004 Microsoft Corporation. Alle rechten voorbehouden. Microsoft en "Your potential. Our passion." zijn (geeregistreerde) handelsmerken van Microsoft Corporation in de Verenigde Staten en/of andere landen.

Your potential. Our passion.™
Microsoft®

Trends in de markt

1 Markt voor accountants-diensten zal gezonde groei laten zien

Wetgeving creëert werk voor accountants

Ondanks economische malaise is er op dit moment nog steeds een lichte groei in de markt voor accountancy en aanverwante dienstverlening. Een analyse van de gegevens die kantoren opgeven aan het CTK laat zien dat de totale marktomvang in het afgelopen jaar met negen procent is gegroeid naar 3,7 miljard euro. Opvallend is dat de omvang van de administratieve dienstverlening en de consultancy fors groeit.

Continu op de schop

Voorspellingen doen over de marktgroei van de komende jaren is moeilijk. Binnen de branche wordt dan ook voorzichtig gereageerd op vragen daarover. Het effect van nieuwe wet- en regelgeving is in elk geval een niet te onderschatten factor. Veel grote bedrijven huren accountants in om hen te ondersteunen bij projecten die voortvloeien uit IFRS, de code Tabaksblad of Sarbanes-Oxley. Waarschijnlijk is dat een belangrijke oorzaak van de groei van de consultancyomzet van de kantoren die in de CTK-data is te zien. In principe zijn deze projecten eenmalig en zorgen ze niet voor structurele groei van de accountantsmarkt. Toch zal de aanhoudende stroom nieuwe wetgeving ook op termijn voor meer werk

zorgen. Henk Langendijk: “We zullen er aan gewend moeten raken dat wetgeving voortdurend op de schop gaat.”

Effect Sarbanes-Oxley

Die wet- en regelgeving stelt tal van eisen en randvoorwaarden op het gebied van interne beheersing. De branche heeft dan ook de kans om de komende jaren op een breder terrein zekerheid te bieden. Naast verklaringen over financiële rapportages kan de accountant inspelen op de behoefte die bedrijven hebben hun risico's te beheersen. Zo moeten bedrijven met een Amerikaanse beursnotering voldoen aan de stevige eisen van de Sarbanes-Oxley Act. In de Verenigde Staten is duidelijk geworden dat de controlebudgetten van deze ondernemingen - waarbij onder andere een extra verklaring over de interne beheersing moet worden gegeven - fors stijgen. Peter Veerman, partner technical office PricewaterhouseCoopers, in 'de Accountant' van juni 2004: “Wetgeving gaat steeds strengere eisen stellen. Om aan de auditverplichtingen van Sarbanes-Oxley te voldoen, nemen de budgetten in Amerika met tussen de veertig en 75 procent toe. Een zelfde ontwikkeling zullen we ook in Europa zien.”

De Nederlandse evenknie van Sarbanes-Oxley - de code Tabaksblad - stelt voor Nederlandse beursfondsen dat het bestuur verantwoordelijk is voor een toegesneden intern risicobeheersings- en controlesysteem en dat zij duidelijk onderbouwd moet verklaren dat deze adequaat en effectief zijn. Accountantskantoren kunnen dan ook profiteren van een bredere vraag naar zekerheid.

Afstoten adviesdiensten

Ook onafhankelijkheidsregels zijn van invloed op de groei van kantoren. De branche maakt steeds duidelijker het onderscheid tussen zogenaamde Channel 1 en Channel 2 diensten. Channel 1 staat hierbij voor controlediensten, en Channel 2 voor aanvullende diensten. Veel van de diensten van Channel 2 mogen - op

grond van onafhankelijkheidsregels - niet langer worden aangeboden bij de grotere klanten waar ook Channel 1 diensten worden verleend. Dat heeft de afgelopen jaren geleid tot het afstoten van een breed scala adviesdiensten door met name de big four, die bij grote klanten anders te maken zouden krijgen met belangenverstrengeling. De verwachting is dat er op termijn ook regelgeving komt die beperkingen oplegt ten aanzien van het geven van belastingadvies.

De economische ontwikkelingen drukken ook hun stempel op de toekomstverwachtingen van accountantskantoren. In het algemeen zijn de ondernemers kritischer ten aanzien van het maken van kosten en zal de accountant zijn toegevoegde waarde bij de adviezen moeten aantonen. De markt voor fusies en overnames is nog steeds ronduit slecht. Er zijn inmiddels wel tekenen dat deze overnamemarkt zich herstelt, en dat levert accountantskantoren veel extra werk op. In de middenmarkt is het aantal overnames wel op peil gebleven. Onder die bedrijven is bedrijfsopvolging een belangrijk thema: door vergrijzing zullen de komende jaren duizenden bedrijven overgaan op de volgende generatie. Deze golf zal accountantskantoren veel werk opleveren bij cliënten in het midden- en kleinbedrijf.

Het algemene beeld is dat het totale volume van de markt de komende jaren zal toenemen, en dat de kantoren dus een gezonde toekomst voor zich hebben. Essentieel daarvoor is echter dat er dan de komende jaren geen grote financiële affaires meer mogen komen waarbij de accountant in het geding is. Alleen dan ontstaat er ruimte voor herstel van vertrouwen.

Analyse data uit CTK

Accountantskantoren geven jaarlijks een aantal basisgegevens - zoals aantal werknemers en omzet - door aan het CTK. Elk kantoor verstrekt daarbij de beschikbare data over het laatst verstreken boekjaar. Onder andere doordat boekjaren niet altijd gelijk lopen aan kalenderjaren, wordt de vergelijking bemoeilijkt. Grosso modo kunnen we in de tabellen hierna het beste veronderstellen dat 2003 slaat op de CTK-enquête uit 2004, en 2002 op de CTK-enquête uit 2003.

Marktontwikkeling

<i>In miljoenen euro's</i>	<i>2003</i>	<i>toe/ afname</i>
Accountancy	1.789	7%
Administratieve dienstverlening	483	3%
Belastingadvies	905	18%
Consultancy	250	26%
Interim management	62	-17%
Anders	164	5%
	3.653	9%

Top 15 Kantoren omzet

<i>Kantoor</i>	<i>2003</i>	<i>2002</i>	
1 Deloitte Accountants	756.065.096	605.790.457	25%
2 Ernst & Young Accountants	690.000.000	659.000.000	5%
3 PricewaterhouseCoopers NV	573.260.000	550.000.000	4%
4 KPMG Accountants NV	430.892.000	538.300.000	-20%
5 BDO Accountants & Adviseurs	182.000.000	178.100.000	2%
6 GIBO Groep Arnhem	83.300.000	81.500.000	2,2%
7 Mazars Nederland Registeraccountants	73.246.000	68.990.000	6%
8 Accountants en Belastingadviseurs Berk	71.000.000	67.000.000	6%
9 ABAB Accountants Belastingadviseurs Juristen	60.000.000	60.000.000	0%
10 Alfa Accountants en Adviseurs	48.000.000	43.250.000	11%
11 LTB Adviseurs en Accountants BV	46.000.000	42.000.000	9%
12 AccoN Accountants & Adviseurs	43.612.000	39.000.000	12%
13 De Jong & Laan accountants belastingadviseurs	38.000.000	35.000.000	9%
14 Arenthals Grant Thornton accountants en adviseurs	36.000.000	37.800.000	-5%
15 Meeuwssen Ten Hoopen	30.567.000	30.069.000	2%

- De grote daling in de omzet van KPMG wordt veroorzaakt door het afstoten van consultingactiviteiten. Zou dit niet zijn meegemeld, dan zou er sprake zijn van vier procent groei.

- De toename van de omzet van Deloitte wordt mede veroorzaakt door de integratie van Andersen.

Top 15 Kantoren aantal RA's

<i>Kantoor</i>	<i>2003</i>	<i>2002</i>	
1 KPMG Accountants NV	583	582	0%
2 Ernst & Young Accountants	547	404	35%
3 Deloitte Accountants	499	495	1%
4 PricewaterhouseCoopers NV	478	476	0%
5 BDO Accountants & Adviseurs	154	159	-3%
6 Mazars Nederland Registeraccountants	62	67	-7%
7 Accountants en Belastingadviseurs Berk	58	57	2%
8 Arenthals Grant Thornton accountants en adviseurs	31	30	3%
9 Joanknecht & Van Zelst BV	27	28	-4%
10 Crop Registeraccountants & Belastingadviseurs	26	23	13%
11 PKF Wallast	23	23	0%
12 GIBO Groep Arnhem	22	13	59%
13 De Jong & Laan accountants belastingadviseurs	19	19	0%
14 ABAB Accountants Belastingadviseurs Juristen	19	18	6%
15 Meeuwssen Ten Hoopen	19	17	12%

Top 15 kantoren aantal AA's

<i>Kantoor</i>	<i>2003</i>	<i>2002</i>	
1 Deloitte Accountants	179	174	3%
2 BDO Accountants	133	145	-9%
3 PricewaterhouseCoopers NV	100	94	6%
4 Ernst & Young Accountants	83	92	-10%
5 GIBO Groep Arnhem	76	67	13%
6 Alfa Accountants en Adviseurs	70	70	0%
7 De Jong & Laan accountants belastingadviseur	68	69	-1%
8 LTB Adviseurs en Accountants BV	68	69	-1%
9 Accountants en Belastingadviseurs Berk	66	58	14%
10 ABAB Accountants Belastingadviseurs Juristen	59	57	4%
11 KPMG Accountants NV	58	75	-23%
12 Mazars Nederland Registeraccountants	50	58	-14%
13 Meeuwssen Ten Hoopen	45	38	18%
14 Countus Accountants + Adviseurs	44	44	0%
15 AccoN Accountants & Belastingadviseurs	40	44	-10%

Karakteristieken naar omvang kantoor

<i>Gemiddelde omzet (in 1000 euro):</i>	<i>per venoot</i>	<i>per werknemer</i>	<i>per vestiging</i>
1-5 RA's	489	59	860
6-20	1.779	77	2.719
21-100	1.125	74	3.199
.....>100	3.476	189	29.386
<i>Gemiddeld aantal</i>		<i>werknemers per vestiging</i>	<i>werknemers per venoot</i>
1-5 RA's		12	8
6-20		35	22
21-100		57	23
.....>100		174	20

Omzetverdeling naar activiteit

	1-5 RA's		6-20		21-100	>100	
	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002
Accountancy	43%	43%	53%	54%	42%	56%	48%	45%
Admin dienst	30%	30%	19%	17%	29%	15%	15%	14%
Belastingadv	13%	13%	18%	19%	23%	24%	23%	20%
Consultancy	5%	5%	5%	6%	3%	2%	6%	7%
Interim man.	3%	3%	0%	0%	0%	0%	2%	4%
Anders	6%	6%	4%	4%	3%	4%	6%	5%

Imago top 7

	Positie in top 500		
	2004	2003	2002
1 KPMG	40	35	21
2 Deloitte	47	58	60
3 PricewaterhouseCoopers	58	70	34
4 Ernst & Young	72	62	57
5 Mazars	388	-	414
6 De Jong & Laan	460	-	-
7 BDO	479	349	207

Bron: Management Team 'De 500 bedrijven met het beste imago'.

Klanttevredenheid top 12

	Rapportcijfer
1 BDO	7.00
2 Alfa	6.88
3 Ernst & Young	6.71
4 Berk	6.68
5 KPMG	6.68
6 Mazars	6.63
7 Deloitte	6.63
8 PricewaterhouseCoopers	6.62
9 Arentshals Grant Thornton	6.53
10 De Jong & Laan	6.51
11 Abab	6.38
12 GIBO	6.26

Bron: Management Team 'De grootste adviesbureaus van Nederland beoordeeld', november 2003.

Nummer 1 (Loyens & Loeff) is terwille van de vergelijkbaarheid in deze tabel niet opgenomen omdat dit bedrijf geen accountancydiensten verleent.

2 Druk op declaraties neemt af

Kwaliteit gaat boven kostprijs

Nadat er een aantal jaren lang een agressieve concurrentiestrijd op prijs tussen accountantskantoren heeft plaatsgevonden, lijkt deze nu wat te zijn geluwd. Zowel accountants als hun klanten zijn overtuigd van het belang van een gedegen controle, en stellen kwaliteit dus steeds meer boven de laagste prijs. Dat geldt vooral voor grote controlecliënten. Bestuurders en commissarissen zijn geschrokken van de incidenten, willen hun afbreukrisico beperken en daarom hechten ze aan een accountant die gedegen werk levert. In tenders is het dan ook zeker niet per definitie de laagste aanbieder die wint.

Low-balling

Low-balling - het onder de kostprijs aanbieden van accountantsdiensten - is nadrukkelijk verboden in nieuwe wetgeving. Toch stelt bijvoorbeeld Jos van Huut, voorzitter van Mazars dat het nog steeds gebeurt. Andere mensen uit de praktijk beamen dat. Bij aanbestedingen is het zelfs niet ongebruikelijk dat de laagste aanbieder zich verhoudt tot de hoogste aanbieder in een verhouding van 1:2. Dergelijke verhoudingen duiden op low-balling. Het probleem is echter dat low-balling moeilijk aantoonbaar is.

Een indicatie is te vinden in de enquête onder accountants. Op de vraag of het controlebudget altijd toereikend is voor het uitvoeren van een vaktechnisch volkomen controle, antwoordt 66 procent dat dat niet het geval is. Hoewel hier het effect meespeelt dat de accountants voor eigen parochie preken, is dit percentage zeer hoog. Van de geënquêteerde accountants die werkzaam zijn als financieel managers vindt overigens ook 61 procent dat er onvoldoende budget is voor een vaktechnisch volkomen controle.

Een ander hoog percentage in dat verband: 61 procent van de openbaar accountants vindt dat er te weinig ruimte in het budget is voor de natuurlijke adviesfunctie. Bij de financieel managers ligt dat percentage op 44.

3 Gat tussen big four en de rest zal eerder groter dan kleiner worden

Middelgrote kantoren ruiken niettemin kansen

Hoe zal de ontwikkeling van de big four - Deloitte, Ernst & Young, KPMG en PricewaterhouseCoopers - zich de komende jaren verhouden tot de ontwikkeling van de laag daaronder? Het antwoord op die vraag is moeilijk te geven en experts zien verschillende bewegingen.

Groeiende complexiteit

De big four zijn zeer dominant wat betreft de Channel 1 diensten aan grote en/of beursgenoteerde organisaties. De kans is klein dat de voorgrond die zij op dat punt hebben ten opzichte van de middelgrote kantoren kleiner zal worden. Henk Langendijk meent dat de afstand eerder groter zal worden: "De controle van beursfondsen is door wet- en regelgeving dermate complex geworden dat alleen met zeer specialistische en hoogwaardige kennis kan worden gecontroleerd. Deze expertise is alleen bij de big four beschikbaar, en die achterstand is voor de rest nooit in te halen." De expertise is in sommige gevallen zelfs dermate complex dat deze in Nederland nauwelijks voorhanden is, en dat de hulp van Amerikaanse collega's moet worden ingeroepen. Roger Dassen herkent het beeld van een groeiende dominantie van grote kantoren in dit marktsegment. Ook internationaal: "Ik verwacht dat complexe internationale opdrachten uiteindelijk

wereldwijd door vijftien-twintig kantoren zullen worden uitgevoerd. Ter indicatie: op dit moment zijn er maar liefst achthonderd kantoren met een inschrijving bij de PCAOB. Ik denk ook dat het steeds minder vaak zal voorkomen dat kleinere accountantskantoren dochterbedrijven controleren waar een andere accountant op groepsniveau de verklaring afgeeft. Wet- en regelgeving stellen hoge eisen aan de ongedeelde verantwoordelijkheid van de groepsaccountant, en dus zal die minder vaak gebruikmaken van andere kantoren." Het uurtarief dat de grote kantoren bij deze cliënten in rekening kunnen brengen is en blijft hoger dan in lagere marktsegmenten. De prijs voor accountantscontrole is een optelsom van kwaliteit en risico.

Voordeel middelgrote kantoren

Toch zijn er ook geluiden dat de middelgrote kantoren kansen hebben om op bepaalde onderdelen markt af te snoepen van de grote vier. Zij zullen niet snel de controle van een AEX-fonds in de wacht kunnen slepen: dat vergt een enorme kennisinvestering, die niet haalbaar is, ook al omdat het voor hen lastig is om hooggekwalificeerde specialisten aan zich te binden. Maar Jos van Huut - voorzitter van Mazars, een van de middelgrote kantoren - merkt wel dat zijn kantoor bij de kleinere beursfondsen vaker dan voorheen mag meedoen wanneer zij op zoek gaan naar een nieuwe accountant. Bovendien liggen er nadrukkelijk kansen voor deze groep kantoren in de Channel 2 dienstverlening - de aanvullende diensten - bij beursfondsen. De big four kantoren zijn vaak met handen en voeten gebonden aan onafhankelijkheidsregels bij controlecliënten, terwijl de middelgrote kantoren daar gelet op hun omvang minder hinder van ondervinden."

Als ontwikkelingen in de VS een voorbode zijn van wat in Nederland gaat gebeuren, zijn er inderdaad kansen te verwachten voor de middelgrote kantoren. Audit Analytics, een onderzoeksbureau, becijferde onlangs dat de grote vier kantoren het eerste halfjaar van 2004

in totaal 170 Amerikaanse beursfondsen meer hebben verloren als klant dan gewonnen. De laag onder de grote vier profiteert hiervan.

Professionalisering kantoren

De big four kantoren hebben al jaren een professionele besturingsstructuur, met een raad van bestuur. Ook hebben ze hun organisaties ingericht naar specialismen en branches. In navolging van de big four zullen ook de middelgrote kantoren de komende jaren zo'n professionalisering doormaken, verwacht Jos van Huut. Dat komt voor een deel voort uit de vraag van de markt, maar heeft ook weer te maken met wetgeving. Zo stelt de WTA eisen aan de bestuurders van accountantskantoren op het gebied van integriteit en professionaliteit. Dat zal ertoe leiden dat bestuurders minder zullen opereren als primus inter pares tussen andere partners, en dat de kantoren professionele besturingsmodellen nastreven.

De komende jaren zal een stevige concurrentie ontstaan op de markt van het Midden en Kleinbedrijf (MKB). Traditioneel zijn de middelgrote kantoren in het topsegment van het MKB sterk aanwezig. Ook de big four richten zich echter op deze markt. PricewaterhouseCoopers en KPMG voerden afgelopen jaar stevig campagne. Hoe deze slag zich zal ontwikkelen is koffiedik kijken.

Tenslotte zullen kantoren aan de onderkant van de markt zich steeds meer gaan richten op non-assurance. Toezicht en reglementering op hun controlerende functie vergen zoveel van hun organisatie dat zij het sop de kool waarschijnlijk niet waard vinden. Zij zullen zich dan ook specialiseren op administratieve dienstverlening en andere non-assurance diensten.

Trends in Human Resources

1 Instroom studenten stagneert

Het beroep moet weer allure krijgen

Volgens een inventarisatie van het economisch Bureau ING van 2002, die onder andere is gebaseerd op NIVRA-cijfers, zijn er tot en met 2005 jaarlijks ongeveer vierduizend nieuwe accountants nodig om te voldoen aan de vraag van kantoren, bedrijven en instellingen. De totale verwachte aanwas zal de komende jaren echter niet boven de drieduizend liggen. De economische situatie dempt de vraag naar nieuwe accountants, maar toch blijft er sprake van een structureel probleem: zelfs als het aantal studenten accountancy de komende jaren toeneemt, heeft dat pas op langere termijn tot effect dat de arbeidsmarkt voor afgestudeerde accountants wat ruimer wordt.

Inschrijvingen heao dalen

Het aantal inschrijvingen van studenten is echter ook weinig bemoedigend. De heao-richtingen Accountancy en Bedrijfseconomie - traditioneel een belangrijke bron voor de vervolgopleiding tot registeraccountant - hebben de laatste jaren te kampen met een daling van circa vijftien procent per jaar. Uit de instroomcijfers over 2004 blijkt dat de instroom in heao-Bedrijfseconomie met maar liefst 22 procent daalt en de instroom heao-Accountancy met veertien procent.

Uit rapportages van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) en het verslag van het AC-scholenoverleg (hbo) is af te leiden dat er grote knelpunten zijn te verwachten, en dat men zich zorgen maakt over de voortgaande daling van het aantal ingeschreven studenten. De redenen voor de mindere belangstelling van studenten voor het accountantsvak zijn divers. Zo is de vraag naar minder specifiek opgeleide hbo-economen nog steeds vrij groot. Daardoor ontbreekt een prikkel om te kiezen voor de relatief zware accountancystudie, ook al geeft die relatief meer zekerheid op werk. Bovendien zijn de laatste jaren veel vakken beperkt in de onderwijsprofielen van het middelbaar onderwijs die kenmerkend en/of noodzakelijk zijn voor de accountancy: bedrijfsadministratie, bedrijfseconomie en financiële rekenkunde zijn in het middelbaar onderwijs vrijwel volledig weggevalen. In 2006 zullen de opleidingsprofielen weer worden gewijzigd. Dat leidt ertoe dat het voor scholen niet langer verplicht is het vak Management & Organisatie - waarin de genoemde vakken zijn opgenomen - aan te bieden. Deze ontwikkeling zal naar verwachting een negatief effect hebben op de instroom in accountancy- en economische opleidingen. De zorg van het hbo is dan ook waar zij nog mensen vandaan kunnen halen die het leuk vinden om met cijfers te werken.

BaMa structuur

45 procent van de hbo-studenten die accountant wil worden kiest voor een vervolg via een postdoctorale opleiding accountancy (PDOA) aan een van de universiteiten. De andere 55 procent kiest voor de variant die door het NIVRA in samenwerking met Universiteit Nyenrode wordt verzorgd. Wat betreft deze PDOA bestaat er onzekerheid over de criteria die universiteiten zullen stellen in het kader van de Bachelor Master structuur. De universiteiten zullen een Master of Science erkenning eisen van studenten die willen instromen in de PDOA. De onduidelijkheid over de Bachelor Masterstructuur en de plaats van het heao diploma daarin is ook niet

bevorderlijk voor de instroom. De titel RA zal worden gekoppeld aan de titel Master of Science. Voor de NIVRA-Nyenrode variant verandert er wat dat betreft niets: het voltooien van die opleiding leverde de student nu ook al een RA- en doctorandus titel op. Dat zal ook in het nieuwe curriculum zo blijven.

Niet alleen veranderingen in de Nederlandse onderwijsstructuur zijn echter debet aan het afkalven van de instroom van studenten. Ook de boekhoudschandalen hebben impact. Het beroep heeft ingeboet aan aantrekkingskracht. Voor de kantoren en de beroepsorganisatie ligt er de komende jaren dan ook een belangrijke taak om dat beeld om te buigen. Bij scholieren moet het beeld beklijven dat een accountant een maatschappelijk belangrijke functie vervult. Dat de schandalen juist hebben bewezen dat zijn functie essentieel is.

Europese harmonisatie educatie

Tenslotte zij hier nog opgemerkt dat er op het gebied van opleiding een ambitieuze Europese harmonisatie is gestart. Op dit moment accepteren EU-landen elkaars opleidingen tot register-accountant, zodat accountants grensoverschrijdend hun kwalificaties kunnen inzetten.

Daaraan is wel de voorwaarde gesteld dat de taal wordt beheerst en dat er voldoende kennis van nationale wetgeving is. De opleidingen verschillen echter nogal van niveau. Zeven EU-landen, waaronder Nederland, zijn vooruitlopende op de herziening van de Achtste Richtlijn gestart hun opleidingsniveau op hetzelfde niveau te krijgen.

Instroom hbo-opleidingen

Instroom hbo

(kengetallen hbo-raad)	2004	2003	2002
Accountancy	1.139	1.319	1.290
BE	2.163	2.759	3.140
Fiscale economie	157	233	259

Instroom Universitair en Post doctoraal Opleidingen

2004	945
2003	831
2002	871

Aantal hoogleraren

KPMG	13
Ernst & Young	11
Deloitte	8
PricewaterhouseCoopers	4
Mazars	2
BDO	1

Bron: Kluwer monitor accountancy en belastingadvies september 2003.

2 Kwalitatief en kwantitatief tekort op arbeidsmarkt houdt aan

Profiel van accountant verandert

Het marktsucces van een accountantskantoor wordt voor een groot deel bepaald door de kwaliteit van de medewerkers. Het is er kantoren dan ook veel aan gelegen het beste menselijke kapitaal binnen te slepen. De strijd om de werknemer begint al voordat deze de opleiding heeft afgerond.

De economische omstandigheden zorgen ervoor dat die strijd wat minder heftig is dan een paar jaar geleden. Kantoren maken in elk geval niet de fout van meer dan tien jaar geleden: in 1992 en 1993 namen kantoren - eveneens als gevolg van de kwakkelende economie - nauwelijks nieuw talent aan. Dat leidde ertoe dat twee 'jaargangen' accountants vrijwel afwezig waren, en dat leverde een aantal jaren later op het midden- en hoger kaderniveau in het personeelsbestand een behoorlijk probleem op.

Evenwichtige opbouw

Dit keer draaien de kantoren de toevoer niet helemaal dicht, en investeren daarmee in een gezonde, evenwichtige opbouw van het personeelsbestand voor de toekomst. Een voorlopige inventarisatie bij de grote vier kantoren maakt duidelijk dat de vraag van de kantoren het aanbod op de arbeidsmarkt overtreft. Tegelijkertijd

zijn er allerlei signalen dat er in de toekomst nog meer mensen nodig zullen zijn. Niet alleen omdat de economie weer zal aantrekken, maar ook omdat er steeds meer vraag naar transparantie en zekerheid komt. Bovendien zorgen ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving voor meer werk voor accountants. Zowel de kantoren als de beroepsorganisaties moeten dus manieren zoeken om het aanbod te stimuleren.

Andere competenties

Het profiel van de mensen die zij zoeken is gewijzigd. De bovenkant van de markt heeft grote behoefte aan academisch gevormde accountants, die op hoog niveau een gesprekspartner kunnen zijn voor een klant. Dat vraagt om professioneel gevormde accountants die communicatief heel vaardig zijn en een ingewikkelde boodschap naar een breed publiek kunnen overbrengen. Die in staat zijn om goed om te gaan met de verwachtingskloof. Die het belang van teamwork inzien. Communicatie is een belangrijker onderdeel van het werk van accountants geworden. Er is wat dat betreft onrust over de ontwikkeling van de kwaliteit van het onderwijs: door studieduurbeperking ontstaat er een tekort aan tijd om tot de gewenste ontwikkeling van competenties te komen. De tempobeurs biedt daarvoor onvoldoende ruimte: doordat er steeds minder tijd is om af te studeren, zijn de sociale en communicatieve vaardigheden van studenten minder goed ontwikkeld. Niettemin vinden de geënquêteerde accountants dat de accountancyopleiding goed aansluit op de werkzaamheden in de praktijk: een minderheid van 21 procent meent dat deze aansluiting wat verbetering behoeft. Op het gebied van ICT-kennis ten behoeve van de controle ligt dit cijfer hoger: dertig procent meent dat universiteiten daar meer aandacht aan moeten besteden.

Juridisering

Tegelijkertijd is er een forse juridisering van het vak gaande. Ook al blijft professionele oordeelsvorming de kern van het vak, accountants moeten opereren te midden van steeds meer wetten

en regels. Een bepaalde groep studenten zal zich daardoor laten afschrikken, en het is zeker niet uit te sluiten dat er de komende jaren een flinke *shake out* door de kantoren gaat: mensen die zich niet prettig voelen bij die juridisering zullen dan daaruit hun conclusies (moeten) trekken. Een indicatie is terug te vinden in de enquête onder de leden: op de vraag of men opnieuw het vak accountant zou kiezen als men voor de keuze zou staan, antwoordde 23 procent ontkennend.

Trends in verslaggeving

1 Kapitaalmarkten vragen om verdere convergentie in standaarden verslaggeving

Verslaggevingsstandaarden blijven dynamisch

“Waarom zijn wij van zestien verschillende standaarden tot één gemeenschappelijke standaard gekomen? Omdat de multinationals niet willen werken met zestien inferieure standaarden, maar de Amerikaanse grondslagen als de enige relevante zien. In Amerika zit de grootste kapitaalmarkt ter wereld en daar moeten zij hun financiering vandaan krijgen. Voor Europa is één eigen standaard dan ook echt noodzakelijk.” David Tweedie, voorzitter van de IASB, maakte in ‘de Accountant’ van juli/augustus 2004 met deze woorden duidelijk waarom de nieuwe IFRS regels er echt toe doen.

Voortgang IFRS

De Europese implementatie van IFRS voor beursgenoteerde bedrijven zal met ingang van het boekjaar 2005 een enorme verbetering in de transparantie, onderlinge vergelijkbaarheid en kwaliteit van de verslaggeving bewerkstelligen. Achter de schermen zijn bedrijven op dit moment hard bezig hun informatiesystemen voor te bereiden en hun mensen te trainen, zodat ze straks geen problemen krijgen bij de implementatie. Dat is in veel gevallen een stevige klus, maar onderzoeksrapporten laten in elk geval voor Nederland een positief beeld zien wat betreft de voortgang van deze voorbereidingen.

Effect kapitaalmarkten

Bedrijfsleven, accountants en de financiële wereld zijn er allemaal bij gebaat dat de eerste cijfers onder IFRS geen big bang veroorzaken op de kapitaalmarkten. De financiële wereld lijkt pas de laatste maanden daadwerkelijk interesse te krijgen voor IFRS, en het is moeilijk te voorspellen hoe zij zullen reageren op de wijzigingen. Wel is opvallend dat Nederlandse beursfondsen voortvarend te werk gaan met het tijdig informeren van de markt over de gevolgen. Uit een onderzoek van KPMG blijkt dat meer dan de helft van de Nederlandse beursfondsen de aanbevelingen volgt van Euronext en het Committee of European Securities Regulators (CESR), door dit jaar bij de halfjaarcijfers te communiceren over de impact van IFRS. Van de ondernemingen die nu nog niet over de gevolgen van IFRS communiceren, zal ruim tachtig procent dat doen bij de jaarcijfers over 2004. En ruim 75 procent van de bedrijven vindt het realistisch dat zij moeten voldoen aan de aanbevelingen en voorschriften van de beursinstanties om al in 2004 over IFRS te communiceren. Daarmee pakken deze bedrijven de externe communicatie dus voortvarender aan dan strikt wettelijk verplicht. Kennelijk hechten zij veel belang aan het informeren van de kapitaalmarkt. Feit blijft echter dat niemand eenduidig kan voorspellen wat de effecten van IFRS op de kapitaalmarkt zullen zijn.

Convergentie US GAAP

Een andere belangrijke vraag op dit gebied is: wat gebeurt er na de invoering van IFRS op het gebied van regelgeving? Een ding is zeker: de regelgeving zal zich verder ontwikkelen. De tijd dat verslaggevingsstandaarden redelijk constant waren en slechts af en toe werden aangepast, ligt voorgoed achter ons. Nieuwe ontwikkelingen in een complexe wereld zullen veel directer dan vroeger effect hebben op verslaggevingsstandaarden. Een ander ding dat zeker is: er zal een convergentie op gang komen tussen de Amerikaanse verslaggevingsstandaarden (US GAAP; Generally Accepted Accounting Principles) en

IFRS. Daartoe is inmiddels een project gestart. Dat project is belangrijk omdat het ertoe kan leiden dat binnen enkele jaren de Amerikaanse en Europese kapitaalmarkten elkaars systemen accepteren, zodat het aantrekken van kapitaal of het verkrijgen van een beursnotering eenvoudiger wordt.

Hoe die convergentie precies zal verlopen is nog onzeker. Er bestaat een bepaald spanningsveld tussen de beide systemen. IFRS is gebaseerd op principes. Dit houdt in dat niet voor elke economische realiteit wordt beschreven hoe deze moet worden verwerkt in de jaarrekening. In plaats daarvan zijn er algemene principes waarbinnen de opsteller en de accountant zelf moeten beoordelen of de verwerking in de jaarrekening passend is en recht doet aan het inzicht. Dit legt een grotere verantwoordelijkheid en enige vrijheid bij hen, hoewel ook IFRS inmiddels wordt ervaren als redelijk gedetailleerd. US GAAP is niet gebaseerd op principes, maar op regels. Dit zorgt ervoor dat dit systeem zeer gedetailleerd is en dat getracht wordt elke economische realiteit te vangen in een regel.

Dit verschil in benadering is een van de verschillen die moet worden overbrugd. De verwachting is dat IFRS meer water bij de wijn zal doen dan andersom.

2 In Nederland dreigt verenging werkingssfeer IFRS

Positie Raad voor de Jaarverslaggeving hangt af van ontwikkeling IFRS

Een paar jaar geleden leek het er nog op dat een omvangrijk deel van de niet-beursgenoteerde bedrijven in Nederland op vrijwillige basis de overstap naar IFRS zou gaan maken. De voordelen leken evident: wie IFRS ging toepassen, verkreeg daarmee een kwaliteitsstempel en bij het aantrekken van kapitaal was het wel zo gemakkelijk dat de IFRS-taal werd gesproken. Experts signaleren inmiddels een kentering. Kees Bergwerff, partner bij KPMG: “Bedrijven zien toch wel steeds meer in dat het implementeren van IFRS een kostbare en ingrijpende zaak is. Ik denk dat we op een kantelpunt zitten.”

Vrijwillige toepassing IFRS

Niettemin laat onder meer de Accountancy Monitor 2004 van onderzoeksbureau Heliview zien dat er nog steeds een behoorlijk grote groep bedrijven is die vrijwillig overstapt op IFRS. Van de bedrijven zonder beursnotering met meer dan vijftig werknemers zegt veertig procent bezig te zijn met de implementatie. Als redenen daarvoor worden genoemd: dat het is opgelegd van bovenaf (27 procent), aansluiting met de markt (20 procent), en vooruitlopen op een toekomstige verplichting (13 procent).

De belangrijkste reden om ‘vrijwillig’ over te

stappen op IFRS is dus omdat het van bovenaf wordt opgelegd: als de moedermaatschappij moet rapporteren onder IFRS, moeten ook dochters zich voorbereiden. Wel wordt verwacht dat kredietverleners een belangrijke rol spelen bij de niet-verplichte toepassing. Zij zullen een stimulus of zelfs lichte druk uitoefenen bij hun klanten om cijfers op te stellen onder IFRS. Een belangrijke ontwikkeling in dit verband is Basel II. Onder deze noemer treedt per 1 januari 2007 een nieuw stelsel van internationale afspraken in werking over de solvabiliteitseisen aan banken. Dit stelsel zorgt ervoor dat banken strikter zullen omgaan met risicoanalyse, omdat zij voor risicovolle debiteuren een hoger eigen vermogen moeten aanhouden. Die eis kan voor dergelijke debiteuren leiden tot een hogere rentevergoeding. Een van de effecten is dat banken van hun debiteuren consistente en kwalitatieve financiële informatie willen. Dit zal voor een groep bedrijven een belangrijke reden zijn om vrijwillig over te stappen op IFRS.

Toch lijkt de werkingssfeer van IFRS eerder kleiner dan groter te worden. Zo heeft minister Zalm besloten dat niet-beursgenoteerde banken en verzekeraars voorlopig de overstap nog niet verplicht hoeven te maken.

Raad voor de Jaarverslaggeving

IFRS heeft ook grote gevolgen voor de Raad voor de Jaarverslaggeving. Deze raad is verantwoordelijk voor het opstellen van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Deze richtlijnen hebben weliswaar geen wettelijke status, maar wegen wel zwaar onder accountants. Voor de categorie bedrijven die IFRS implementeert, zijn deze richtlijnen straks niet langer nodig. In principe vervult zij een belangrijke taak voor bedrijven die geen verplichting tot IFRS hebben, door internationale IAS-richtlijnen te vertalen naar de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Deze functie vervult de raad op dit moment ook. Op internationaal niveau is het International Financial Reporting Interpretation Committee (IFRIC) van groot belang. Deze organisatie

speelt een belangrijke rol bij het interpreteren van IFRS-standaarden en stimuleert daarmee verdere harmonisatie van verslaggeving.

De IASB is inmiddels gestart met het project IFRS voor Small en Medium sized business. Als dit project tot de gewenste resultaten leidt, valt een groot deel van het bestaansrecht van de richtlijnen weg. De raad zit dan ook middenin een strategische discussie over de richting voor de komende jaren.

3 **Belang van jaarrekening blijft**

Eenduidige toepassing van standaarden is essentieel

De jaarrekening als informatie-instrument is terug van (bijna) weggeweest. Het is nog maar een jaar of vijf geleden dat veel financieel directeurs en analisten haast met minachting praatte over de jaarrekening die alleen maar achterhaalde informatie bood en voorbijging aan de essentie van waardecreatie. Winst was in dat internettijdperk bijna een besmet begrip. Roger Dassen drukt het als volgt uit: “Toen was de perceptie over de kwaliteit van de jaarrekening hoog, maar de maatschappelijke relevantie laag. Na de incidenten is dat precies omgekeerd.”

Verstandige leek

De jaarrekening is dus helemaal terug. En IFRS kan ertoe bijdragen dat het belang alleen maar verder groeit. Kees Bergwerff: “Daarbij ligt echter wel het gevaar op de loer dat de complexiteit van IFRS en de gehanteerde begrippen ervoor zorgen dat de jaarrekening teveel voer voor specialisten blijft, en te weinig voor de ‘verstandige leek’. IFRS is daarmee eigenlijk communicatie tussen experts. Het is goed mogelijk dat er een nieuwe markt ontstaat voor het interpreteren van jaarrekeningen en die op heldere wijze vertalen naar informatie voor een breder publiek.”

In dat kader heeft het NIVRA dit jaar haar

leden opgeroepen om het klassieke winstbegrip duidelijk in de jaarrekening naar voren te laten komen. Naast het altijd heldere begrip nettowinst of -verlies, ofwel het bedrag dat overblijft wanneer alle uitgaven zijn afgetrokken van alle inkomsten, circuleerden in jaarrekeningen en persberichten ook tal van exotische winstbegrippen die volgens de opsteller een beter inzicht zouden geven in de prestaties van een bedrijf. Inmiddels is in jaarrekeningen sprake van een duidelijke verbetering op dit punt. IFRS is duidelijk over de hantering van het winstbegrip. Wim Laman, voorzitter Commissie Jaarverslaggeving van het NIVRA: “IFRS schrijft in elk geval voor dat je de klassieke nettowinst naar voren moet laten komen. Hoe helder dat straks zal gebeuren? Dat hangt toch vooral af van de rechte rug van een accountant.”

4 We staan aan de vooravond van standaardisering in de informatie-verstrekking

XBRL is grote belofte

XBRL wordt alom - ook internationaal - een grote toekomst toegedicht als nieuwe open standaard, zowel voor de interne en de externe rapporteringen van business informatie. Die belofte bestaat overigens al enige jaren, maar de verwachting is dat er de komende jaren een stevige impuls zal plaatsvinden.

Overheid

Dat blijkt onder meer uit een project van de Nederlandse overheid. Om de administratieve lasten van bedrijven terug te dringen kunnen bedrijven vanaf 2007 hun informatie - financiële jaarverslaggeving, belastingaangifte en statistische informatie - digitaal aanleveren met gebruikmaking van de communicatiestandaard XBRL. Ook internationaal wordt duidelijker dat overheden, *standard setters* en toezichhouders de voordelen van digitalisering van financiële informatie en elektronische uitwisseling steeds meer inzien.

Met XBRL kan de informatie ten behoeve van de jaarrekening in diverse, vaak losstaande, bronssystemen worden gestandaardiseerd. Daartoe zijn algemene Chart of Accounts (taxonomieën) nodig waarin alle relevante data elementen - bijvoorbeeld voor IFRS, Dutch

GAAP en interne managementinfo - vastliggen. De effecten van die standaardisatie zijn: lagere kosten voor het aggregeren van informatie; financiële gebeurtenissen zijn traceerbaar tot op transactieniveau; rapporteren in meerdere GAAP's wordt eenvoudiger en reconciliaties zijn overbodig; rapportages kunnen sneller en frequenter worden gemaakt; en verandermanagement wordt eenvoudiger, omdat er geen technische belemmeringen zijn in de implementatie van nieuwe software of de integratie van systemen.

Eenvoudiger

Naarmate meer partijen zoals toezichhouders, overheden, banken en verzekeringsmaatschappijen en overgaan op XBRL en gebruik maken van dezelfde gegevens zoals vastgelegd in algemene taxonomieën, is een eenvoudige uitwisseling van gegevens mogelijk. Gegevens die eenmaal opgeslagen liggen kunnen ook gemakkelijk worden hergebruikt.

Resultaten enquête onder register- accountants

Resultaten enquête onder register- accountants

In augustus en september 2004 is aan alle leden van het NIVRA verzocht een enquête in te vullen. Het hoofdthema van deze vragenlijst was de kwaliteit van de controle. Het doel van deze enquête was in kaart te brengen hoe register-accountants zelf oordelen over verschillende aspecten van kwaliteit.

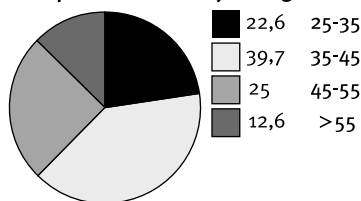
De belangrijkste en meest markante bevindingen zijn opgenomen in de tekst van de eerder beschreven trends. Voor de volledigheid zijn op deze plaats ook de integrale resultaten van de enquête opgenomen.

Het onderzoek bestond uit stellingen. Respondenten konden op een schaal van 1 (volstrekt eens) tot 7 (volstrekt oneens) aangeven in hoeverre ze het eens waren met de stellingen.

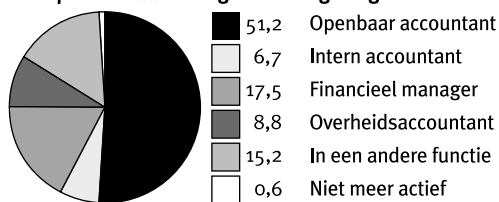
Omwille van de leesbaarheid zijn de gradaties in de tabellen teruggebracht tot 'eens', 'oneens' en 'geen mening'.

Bij het sluiten van de enquête waren er 1654 enquêteformulieren ingevuld. De opbouw van de respondenten is als volgt te typeren:

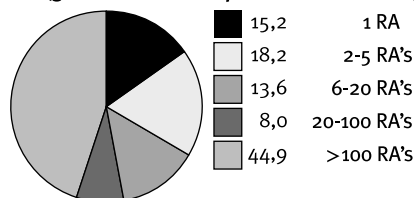
Opbouw naar leeftijdscategorie:

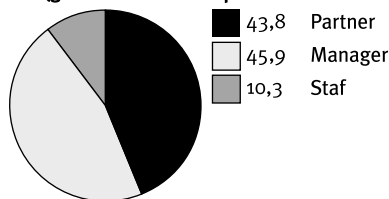
Opbouw naar huidige werkomgeving:

Opbouw naar kantooromvang
(geldt alleen voor openbaar accountants):

Opbouw naar huidige functie
(geldt alleen voor openbaar accountants):

I. Uitvoering van de controleopdracht

1. Accountants hebben voldoende kennis van de opdrachtgever incl. diens omgeving om een controleopdracht uit te voeren.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	92,8	3,7	3,5
Intern	76,7	15,1	8,1
Financieel	63,3	12,9	23,8
Overheid	85,3	2,9	11,8

2. Accountants hebben voldoende kennis van de wet- en regelgeving, specifiek van toepassing op hun opdrachtgever, om een controleopdracht te kunnen uitvoeren.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	90,1	5,0	4,9
Intern	75,6	16,3	8,1
Financieel	75,2	15,7	9,0
Overheid	73,5	8,8	17,6

3. Accountants beschikken over voldoende kennis van ICT om de invloed hiervan op de controle te kunnen bepalen.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	50,5	28,5	21,0
Intern	46,5	22,1	31,4
Financieel	35,7	26,2	38,1
Overheid	48,5	16,2	35,3

4. Accountants hebben voldoende kennis van controleconcepten en technieken om de conclusies van de risicoanalyse te verweven in de verdere controleaanpak.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	88,3	6,4	5,3
Intern	89,5	2,3	8,1
Financieel	74,8	14,3	11,0
Overheid	73,5	5,9	20,6

5. Accountants voeren hun werkzaamheden in de praktijk uit conform de aanpak zoals voorgeschreven in de richtlijnen voor de accountantscontrole.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	84,3	8,5	7,2
Intern	70,2	13,1	16,7
Financieel	73,3	17,0	9,7
Overheid	54,3	20,0	25,7

6. De controleaanpak wordt tijdens de controle voortdurend bijgesteld omdat zich nieuwe feiten of omstandigheden voordoen.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	75,2	13,6	11,2
Intern	58,3	15,5	26,2
Financieel	37,1	24,9	38,0
Overheid	50,0	24,3	25,7

7. Accountants voeren voldoende controles uit op de feitelijke gegevens ('gegevensgerichte controle').

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	67,4	14,0	18,6
Intern	36,9	25,0	38,1
Financieel	44,4	16,1	39,5
Overheid	34,3	10,0	55,7

10. Het controlebudget is altijd toereikend voor het uitvoeren van een vaktechnisch volkomen controle.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	18,3	16,6	65,1
Intern	16,5	17,6	65,9
Financieel	22,3	17,0	60,7
Overheid	11,9	19,4	68,7

8. De groei van het aantal audit- en accountingrichtlijnen leidt tot een grote nadruk op de controle van de naleving van deze regels. Dit gaat ten koste van de effectiviteit van de controle

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	77,1	7,0	15,9
Intern	57,1	10,7	32,1
Financieel	73,2	9,8	17,1
Overheid	47,1	17,1	35,7

11. Het controlebudget biedt voldoende ruimte om de natuurlijke adviesfunctie (adviezen die rechtstreeks voortkomen uit de uitgevoerde controle) vorm te geven.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	23,0	16,2	60,8
Intern	24,7	25,9	49,4
Financieel	33,8	21,7	44,4
Overheid	11,9	25,4	62,7

9. Het externe toezicht en de verscherpte wet- en regelgeving zorgen ervoor dat het voor accountants risicovol wordt om bepaalde klanten te accepteren.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	67,7	11,5	20,8
Intern	67,1	8,2	24,7
Financieel	67,1	12,6	20,3
Overheid	59,7	16,4	23,9

12. Binnen onze organisatie is voldoende aandacht voor de onafhankelijkheid van de beroeps- beoefening.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	93,4	2,7	3,9
Intern	84,5	13,1	2,4
Financieel	57,7	26,0	16,3
Overheid	62,7	20,9	16,4

II Afdeling vaktechniek

Vraag 13 t/m 22 is alleen door openbaar accountants beantwoord (804 respondenten)

13. De afdeling vaktechniek is de afgelopen jaren vaker betrokken bij vaktechnische problemen die zich bij een controle voordoen.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	70,2	20,5	9,4
1 RA	42,0	38,4	19,6
2-5 RA's	58,5	29,6	12,0
6-20 RA's	73,5	19,6	6,9
20-100 RA's	88,3	8,3	3,3
→ 100 RA's	88,0	7,2	4,9

15. De uitspraken van de afdeling vaktechniek zijn in het algemeen bindend voor de controlerend accountant.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	71,8	16,5	11,7
1 RA	55,0	30,6	14,4
2-5 RA's	61,5	24,5	14,0
6-20 RA's	62,7	17,6	19,6
20-100 RA's	70,0	11,7	18,3
→ 100 RA's	85,1	7,1	7,7

14. De afdeling vaktechniek heeft voldoende expertise om op iedere vraag het juiste antwoord te geven.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	74,6	16,7	8,7
1 RA	48,2	35,7	16,1
2-5 RA's	67,1	21,7	11,2
6-20 RA's	74,5	13,7	11,8
20-100 RA's	85,0	11,7	3,3
→ 100 RA's	90,0	5,7	4,3

16. Wanneer heeft u voor het laatst advies gevraagd van de afdeling Vaktechniek:

Minder dan een halfjaar geleden	71,5
Een halfjaar tot een jaar geleden	10,8
Langer dan een jaar geleden	10,4
Nog nooit om advies gevraagd	7,2

III. Collegiale toetsing

17. De reviews van dossiers door kantoor-
genoten hebben een positieve invloed op
de kwaliteit van de controle.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	89,1	7,6	3,3
1 RA	76,1	15,9	8,0
2-5 RA's	90,2	6,3	3,5
6-20 RA's	91,4	3,8	4,8
20-100 RA's	89,7	5,2	5,2
→ 100 RA's	88,5	6,1	5,5

18. De reviews van dossiers door het CTK heb-
ben een positieve invloed op de kwaliteit
van de controle.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	76,1	14,7	9,2
1 RA	77,1	8,5	14,4
2-5 RA's	81,8	11,2	7,0
6-20 RA's	75,0	11,5	13,5
20-100 RA's	77,6	12,1	10,3
→ 100 RA's	71,1	19,1	9,8

IV. Kantoororganisatie

19. De kwaliteit van de controle wordt gestimu-
leerd door het personeelsbeoordelings-
systeem van het accountantskantoor waar ik
werkzaam ben.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	60,4	21,6	18,0
1 RA	46,8	30,3	22,9
2-5 RA's	56,9	24,3	18,8
6-20 RA's	59,0	17,1	23,8
20-100 RA's	58,6	27,6	13,8
→ 100 RA's	67,2	13,8	19,0

20. De kwaliteit van de controle wordt gestimu-
leerd door het beloningssysteem van het
accountantskantoor waar ik werkzaam ben.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	32,5	27,1	40,4
1 RA	28,4	33,9	37,6
2-5 RA's	25,0	31,3	43,8
6-20 RA's	31,4	21,9	46,7
20-100 RA's	22,4	36,2	41,4
→ 100 RA's	44,0	19,8	36,2

21. Ons kantoor kent een op de praktijk toegesneden intern opleidingsprogramma

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	68,6	13,1	18,4
1 RA	36,8	30,2	33,0
2-5 RA's	44,1	18,9	37,1
6-20 RA's	49,5	19,0	31,4
20-100 RA's	85,0	6,7	8,3
→ 100 RA's	96,3	2,0	1,7

22. Het management van onze organisatie beschikt over de juiste competenties om de kwaliteit van de controle te stimuleren.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	84,0	9,2	6,8
1 RA	79,1	18,2	2,7
2-5 RA's	84,6	7,0	8,4
6-20 RA's	70,5	11,4	18,1
20-100 RA's	85,0	6,7	8,3
→ 100 RA's	88,0	6,6	5,4

V. Opleiding

23. De accountancyopleiding van de universiteiten sluit voldoende aan op de werkzaamheden in de praktijk.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	55,8	23,9	20,2
Intern	58,1	24,4	17,4
Financieel	58,5	21,7	19,8
Overheid	54,4	23,5	22,1

24. Assistenten en controleleiders krijgen voldoende training om de controleaanpak te doorgronden.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	77,4	12,7	9,9
Intern	67,4	20,9	11,6
Financieel	65,2	20,1	14,7
Overheid	55,9	20,6	23,5

25. Bij het (intern) opleiden van medewerkers wordt meer aandacht besteed aan wet- en regelgeving op het gebied van accounting dan aan de controleaanpak.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	38,8	25,8	35,5
Intern	30,2	29,1	40,7
Financieel	30,5	44,7	24,9
Overheid	36,8	35,3	27,9

26. De opleiding aan de universiteiten schenken voldoende aandacht aan ICT aspecten in de accountantscontrole.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	31,0	35,5	33,5
Intern	25,9	29,4	44,7
Financieel	27,4	37,3	35,3
Overheid	32,8	28,4	38,8

27. Assistenten en controleleiders krijgen voldoende training on the job.

	<i>Eens</i>	<i>Geen mening</i>	<i>Oneens</i>
Openbaar	82,7	9,3	8,0
Intern	65,9	18,8	15,3
Financieel	58,6	23,2	18,2
Overheid	55,1	23,2	21,7

VI. Tenslotte

28. Als u opnieuw voor de keuze zou staan om registeraccountant te worden, zou u dit beroep dan kiezen?

	<i>Ja</i>	<i>76,8</i>
	<i>Nee</i>	<i>23,2</i>
	<i>Ja</i>	<i>Nee</i>
Openbaar	79,3	20,7
Intern	82,4	17,6
Financieel	74,6	25,4
Overheid	73,5	26,5

DEZE WEG!!

Colofon

ISBN 90 6882 992 0

Trends in Accountancy is een uitgave van het Koninklijk NIVRA.
www.nivra.nl

Redactiecommissie

Rob Bosman, Wim Laman, Hans Verkruijsse,
Berry Wammes, Harry Welters

Uitgever

Reed Business Information, Patrick Blom.
www.reedbusiness.nl

Concept en tekst

Nart Wielaard.
www.nart.nl

Eindredactie

Rob Heinsbroek

Vormgeving

Studio Putto BNO, De Rijp

Met dank aan

Kees Bergwerff, Roger Dassen, Ruud Dekkers,
Peter Eimers, Ursula Holdinga, Jos van Huut,
Henk Langendijk, Barbara Majoor,
Jan Pasmooij, Marcel Pheiffer, Henk Verhoek,
André Werring

Deze publicatie is met de grootst mogelijke zorg samengesteld. Voor eventuele onjuistheden in de tekst zijn het NIVRA en Reed Business niet aansprakelijk. Niets uit deze uitgave mag, op welke wijze dan ook, worden veelevoudigd zonder voorafgaande toestemming van het NIVRA en Reed Business.